

Na PISA de lente, 26-11-2020

Onderwijs in tekststructuur: (on)zinnig?

Ted Sanders
t.j.m.sanders@uu.nl

Jacqueline Evers-Vermeul
j.evers@uu.nl

Universiteit Utrecht

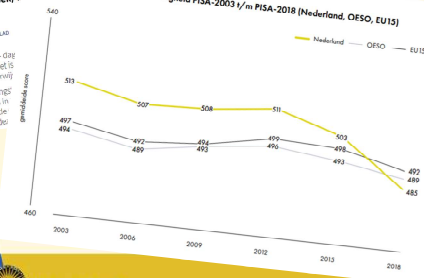
1

Begrijpend lezen in het nieuws

Nederlandse Pisa-scores zakken weg

De schoolprestaties van vijftienjarige zakken in Nederland steeds verder weg. De leesvaardigheid van middelbare scholieren is flink geklonken onder het gemiddelde van de landen die aan het driejaarlijkse Pisa-onderzoek, v

FIGUUR 2.1
Gemiddelde toetscores leesvaardigheid PISA-2003 t/m PISA-2018 (Nederland, OESO, EU15)

Jaar	Nederland	OESO	EU15
2003	511	497	494
2006	507	492	489
2009	504	492	492
2012	501	492	490
2015	497	492	490
2018	485	492	490

Universiteit Utrecht

2

Rapporten en initiatieven

taal:
unie

Effectief onderwijs in
begrijpend lezen

Acties voor beter leesbegrip
en meer leesmotivatie

Een oproep tot een leesoffensief

LEES!

ONDERWIJS Raad

RAAD
VOOR
CULTUUR

3

Kritiek op het leesonderwijs

"Ik houd best wel van lezen, maar niet toen ik op school zat. Toen haatte ik lezen. Dat kwam door het vak begrijpend lezen."

"Begrijpen is dan vooral het benoemen van de structuur van de tekst en verbanden tussen zinnen en alinea's aanwijzen op basis van zogenaamde signaalwoorden... (...) Dit soort shit..."

"Je leert niet de tekst begrijpen. Je leert puzzeltrucjes om vragen te beantwoorden over de structuur."

"Dit soort trucs om het examen maar te halen: (...) De kernzin is vaak de eerste of laatste zin van een alinea."

Universiteit Utrecht

4

Tekststructuuronderwijs (on)zinnig?

- Moeten we dan maar stoppen met leesstrategieën, kernzinnen zoeken en signaalwoorden herkennen?
- Ons antwoord: nee!
- Deze presentatie:
 1. Wat is het belang van tekststructuur voor tekstbegrip?
 2. Hoe zinnig is dan de toetsing die we nu hebben?
 3. Welke werkvormen zijn geschikt om de leesvaardigheden van leerlingen te vergroten?

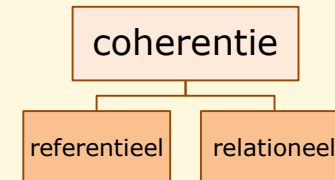

Universiteit Utrecht

5

Tekstbegrip: samenhang doorzien

Teksten begrijpen =
het maken van een
samenhangende mentale
representatie van de
informatie die daarin staat

Hoewel het brood vers was, fietst Hans in de regel drie keer per week naar zijn werk. Fietsen heeft zeven letters, en $3 + 4 = 7$. Er zijn oneindig veel priemgetallen, maar dit werd geschreven op wit papier.

6

Tekststructuur

- de wijze waarop de ideeën in een tekst zijn georganiseerd,
- de relaties tussen die ideeën en
- de talige middelen die worden gebruikt om die relaties expliciet te maken

Referentiële coherentie:

- verwijswwoorden
- woordherhaling
- synoniemen
- ...

Relationele coherentie:

- verbindingswoorden: *want, maar, daarom...*
- structuurzinnen: *een eerste oplossing voor dit probleem is...*

Universiteit Utrecht

7

Talige markeerders cruciaal!

Verbindingswoorden en structuurmarkeerders

- vergemakkelijken het leesproces
- verhogen het tekstbegrip

(Land, 2009; Van Silfhout, 2014)

Dit geldt voor

- ⇒ kinderen, vmbo'ers, havisten én vwo'ers
- ⇒ zakelijke teksten én verhalen

Met verbindingswoorden

Een voedselketen begint altijd met een groene plant, **want** een plant maakt zijn voedsel zelf. **Daarom** noemen we een plant een producent.

Zonder verbindingswoorden

Een voedselketen begint altijd met een groene plant. Een plant maakt zijn voedsel zelf. We noemen een plant een producent.

Universiteit Utrecht

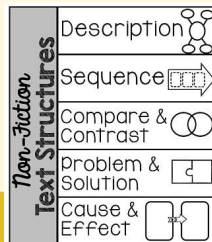
8

Nut van kennis over tekststructuur

Met kennis over tekststructuren

- kun je makkelijker voorspellen waar de tekst over zal gaan
- weet je beter waar je in de tekst moet zoeken naar bepaalde informatie
- weet je beter welke informatie in de tekst het belangrijkste is
- kun je informatie uit de tekst makkelijker onthouden
- begrijp je de tekst beter

(Bogaerds-Hazenbergh e.a., 2020;
Hebert e.a., 2016; Pyle e.a., 2017)

9

Coherentie en structuur...

- zijn dus essentiële onderdelen voor leesproces en tekstbegrip
- en daarmee voor vervolgonderwijs en volwaardig functioneren in de maatschappij

⇒ Dat moet je dan ook onderwijzen en toetsen,
⇒ zeker als je weet dat zwakkere lezers moeite hebben met juist deze aspecten van tekstbegrip
⇒ Als hier bij Nederlands geen expliciete aandacht voor is, waar dan wel?

10

Tekstbegrip toetsen

Examens waarin je

- de hoofdgedachte moet bepalen
- kernzinnen moet achterhalen
- verbanden tussen zinnen en alinea's moet leggen
- verwijzwoorden moet interpreteren
- ...

meten dus precies wat de kern is van diep tekstbegrip!

Maar... een betrouwbare en valide meetvorm is nog niet meteen ook de enige en beste meetvorm
=> belang van effectieve didactieken

11

Onderwijs in begrijpend lezen

- Niet alleen met een tekst met vragen!
- Kies alternatieven die duidelijk maken dat begrijpend lezen geen doel op zich is, maar een middel
=> instrumentele benadering
=> functioneel perspectief
=> waarbij leerlingen zelf bepalen wanneer ze welke strategie inzetten

12

Alternatief: integrerende opdrachten

Voordelen:

- hogere motivatie
- bewustwording van raakvlakken => bevorderen van transfer
- tegengaan van versnippering en overladenheid van het vak

13

1^e vorm van integratie: van verschillende taalvaardigheden

Lezen niet als doel op zich, maar bijvoorbeeld om te

- ⇒ schrijven
- ⇒ presenteren
- ⇒ debatteren

Dit is effectief!

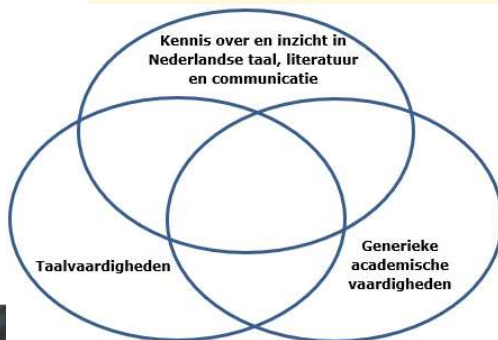
Bv. het maken van schrijfp opdrachten verhoogt het tekstbegrip (meer dan het beantwoorden van vragen bij een tekst)
(Graham & Hebert, 2010)

14

2^e vorm van integratie: met andere domeinen van neerlandistiek

=> vakinhoudelijk veel interessanter

=> bewuste geletterdheid (Manifest Nederlands op school, 2016)

15

3^e vorm van integratie: met andere vakken

Naast taalgericht vakonderwijs dus ook vakgericht taalonderwijs

Mogelijkheden via thematisch werken, onderzoekend leren en profielwerkstukken

=> draagt bij aan brede vaardigheden, o.a. oordeelsvorming:

- vergelijken
- verklaren
- argumenteren

=> Daarmee ook aandacht voor evalueren, informatievaardigheden, kritisch zijn t.o.v. de tekst (= andere onderdelen waar leerlingen bij PISA niet hoog op scoren)

16

Kortom

- Gooi niet het kind met het badwater weg
- Blijf expliciet aandacht besteden aan tekststructuur en coherentie
- Zet i.p.v. de *tekst met vragen* andere didactieken en werkvormen in
- Laat leerlingen daarbij vaker ook vergelijken, evalueren, e.d.

17

Meer lezen?

- Bogaerds-Hazenberg, S., Evers-Vermeul, J., & Bergh, H. van den (2020). A meta-analysis on the effects of text-structure instruction on reading comprehension in the upper elementary grades. First view online *Reading Research Quarterly*.
<https://ila.onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1002/rrq.311>
- Graham, S. & Hebert, M. (2010). *Writing to read: Evidence for how writing can improve reading*. Washington, DC: Alliance for Excellence in Education.
https://www.carnegie.org/media/filer_public/9d/e2/9de20604-a055-42da-bc00-77da949b29d7/ccny_report_2010_writing.pdf
- Kooiker-den Boer, H., Sanders, T. J. M., & Evers-Vermeul, J. (2019). Tekststructuur in de Kennisbasis Nederlandse taal. *Orthopedagogiek: Onderzoek en Praktijk*, 58(11-12), 291-309.
- Land, J.F.H. (2009). *Zwakke lezers, sterke teksten? Effecten van tekst- en lezerskenmerken op het tekstbegrip en de tekstwaardering van vmbo-leerlingen*. Delft: Eburon. <http://dspace.library.uu.nl/handle/1874/32240>
- Silfhout, G. van (2014). *Leuk om te lezen of makkelijk te begrijpen? Optimaal begrijpelijke teksten voor het voortgezet onderwijs*. Delft: Eburon. <http://www.lezen.nl/publicaties/leuk-om-te-lezen-of-makkelijk-te-begrijpen>

18